

Szabó Bálint György

Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében

Reflexiók Tonk Sándor *Romániai magyar magánegyetem* c. tanulmánya kapcsán

A Transylvania Trust Alapítvány (TTA) az erdélyi épített-örökségvédelmi tevékenység menedzsereként 1996 óta működik. Az (erdélyi magyar) oktatásban annyiban érdekelt, amennyiben annak az erdélyi örökségvédelmi tevékenységben szerepe van. Ilyen vonatkozásban rendelkezik oktatási stratégiával is, melynek kézzelfogható eredménye - többek között - a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem keretében (román és magyar nyelven párhuzamosan) működő 4 szemeszteres posztgraduális épített-örökségvédelmi interdiszciplináris szakosító képzés, illetve az angol Institute for Historic Building Conservationnal közösen szervezett nagyenyedi épített-örökségfelújításra szakosító szakmunkástanfolyam. Ezek mellett a TTA rendelkezik az erdélyi épített-örökség felújításában érdekelt szakemberek tudományos munkájának keretet teremtő háttérintézményével - a Transylvania Trust Dokumentációs és Kutatási Központtal -, melynek keretei között már most is több mint 20 belső munkatársa vesz részt számos alapkutatói programban, éspedig: "Erdélyi kazettás mennyezetek és falképek állagfelmérése és védelme 1997-2005"; "Az erdélyi pusztuló épített-örökség állagfelmérése és védelme 1998-2010"; "Az erdélyi népi építészeti örökség állagfelmérése és védelme 1999-2010" stb.

A TTA ügyvezető igazgatója - dr. Szabó Bálint - a Kolozsvári Műszaki Egyetem Építész Karának professzora. Ezúttal, "magán" tudományos háttérintézmény vezetőjeként (de "a piacról élő" aktív tartószervezet szakértőjeként is), az alapítvány vezető munkatársaival - Hegedűs Csillával, Krizsán Imolával, Makkay Dorottyaival, Furu Árpáddal, Maksay Ádámmal és Szabó Sámuellel - konzultálva, a kutató-tervező tevékenységben dolgozó szakemberek szemszögéből próbál szólni az erdélyi magyarok felsőfokú oktatásáról. Gyakorló (erdélyi magyar, egyetemet végzett) szakemberekként mindenekelőtt a kompetenciára és a versenyképességre való felkészítést igényeljük és kérjük számon minden (természetesen az erdélyi és magyar) felsőfokú oktatási intézménytől (is).

I. Elöljáróban

Mindenekelőtt szívből üdvözljük a romániai magyar magánegyetem megszületését szavatoló magyar kormányhatározatot. Alapvetően egyetértünk a *Romániai magyar magánegyetem* című vitaindító tanulmány eszméivel. Kiegészítéseinkkel, pontosításainkkal remélhetőleg hozzájárulunk ahhoz, hogy a Kuratórium mielőbb elkészítse az egyetem létrehozásának stratégiai tervét.

II. Az erdélyi egyetem létfontosságát alátámasztó gondolatok

1. Az erdélyi magyar egyetem létrehozásának kérdéskörét az erdélyi magyarság túlélési esélyeivel összefüggésben tanácsos vizsgálni. Saját egyetemre csak akkor van szüksége az erdélyi magyar közösségnek, ha fennmaradása hosszú távon biztosított.

A globalizáció nemzetiségpolitikai következményeként - de más folyamatok eredményeképpen is - a nemzetállamok ideje lassan lejár: ha 15-20 évig az erdélyi magyarság nem követi más kisebbségek példáját, nem olvad be és nem futamodik meg, Erdélyben életerős magyar közösség maradhat meg, akár a Trianon szabta határok között is. A helyben maradás, megmaradás feltételeinek biztosítása tehát elsőrendű és azonnali feladata mindazoknak, akik tudnak és akarnak tenni az erdélyi magyarságért.

2. Biztosak vagyunk abban, hogy a helyben maradás egyik alapfeltétele a nemzeti kisebbségi komplexus megfelelő kezelése. Az is köztudott, hogy mindenütt e kérdés kezelésének sarkalatos pontja a kisebbségi oktatás megnyugtató megoldása. A felsőfokú kisebbségi oktatásé is. Az erdélyi magyar egyetemek stratégiájának kidolgozásakor

kötelezően figyelni kell tehát a nemzetiségi komplexust determináló tényezőkre, és elő kell segíteni ezek kezelését és (ha ez egyáltalán lehetséges) fokozatos felszámolását.

3. a kisebbségi komplexus kezelése a felsőoktatás szintjén sok mindent feltételez. Mi most az elitértelmiség egyetemi és tudományos érvényesülésének biztosításáról kívánunk szólni. Ma, ha erdélyi magyar (különösen műszaki, mezőgazdasági, zenei vagy képzőművészeti pályán) tudományos vagy egyetemi karrierre vágyik, azt Magyarországon vagy azon túl kell keresnie. Magyarok műszaki, agrártudományi egyetemen, képzőművészeti vagy zeneművészeti akadémián tanítani csak elvétve sikerül Erdélyben. Az egyetemi karrierre vágyó erdélyi magyar elitértelmiségi Erdélyben tartásához - az erdélyi többségi társadalmi tudat (és akarat) jelenlegi szintjén - nélkülözhetetlenek a befogadó magyar irányítású, autonómiával rendelkező oktatási intézmények.

4. A tudományos (állami) háttérintézetek - ha elvétve vannak is ilyenek - Erdély-szerte halódnak (ne feledjük, ezeket az intézményeket tudatosan sorvasztotta el a kommunista és a posztkommunista országos vezetés, mert nem volt rájuk szüksége). Márpedig a magyar irányítású oktatási intézmények mellett szükség van (erdélyi) magyar érdekek szerint szerveződő tudományos háttérintézetekre, ahol magyar vezetéssel, magyar szakembereknek biztosítanak munkahelyet, ahol erdélyi (romániai) prioritásokat oldanak meg - egyetértésben a hasonló prioritásokban gondolkozó többségekkel. Nem az a legfontosabb, hogy ezekben a laboratóriumokban milyen nyelven beszélnek - legfeljebb szubjektív, kényelmi szempontból -, a lényeg, hogy érdeme szerint lehessen magyar az igazgató, a program-koordinátorok, de más - nem vezető - munkatársak is.

5. Lényeges a fiatal kutatók szakmai fejlődésének biztosítása. A doktorátus intézményrendszerébe való bekapcsolódást ne gátolják nemzetiségi szempontok. Legyen annyi doktorátust vezető (magyar irányítás alatt álló) intézmény (részleg), amennyire szüksége van az erdélyi magyar közösség doktorálni vágyó részének. Illetve, hogy ne nemzetiségi hovatartozás függvénye legyen a doktorálás lehetősége, vagy egy rendesen felszerelt laboratóriumba való bejutás.

6. Legyen szabad (erdélyi magyar) elhatározás kérdése, hogy ki milyen mértékben és fokon akar részesülni anyanyelvű oktatásban. A kérdés komplex, és több szemszögből kell vizsgálni. Természetesen lényeges és fontos az alapfogalmak megértése, az anyanyelven való gondolkodás. Kötelező a magyar iskolák tanári karának anyanyelvű oktatása. A szaknyelveknek az elsajátítása is létkérdés. De az óvodától a doktorátusig, az iskolától a zseniképzés irányába haladva a szakmai tökéletesedésben, a tudományos életben, a karrierépítésben nem elég a szaknyelvet csupán magyarul szépen, közérthetően beszélni. Romániában a román nyelv, a világban világnyelv ismerete nélkül versenyképesség nincs! A román szakmai társadalommal, a világ szakmai társadalmaival érintkezni, együtt dolgozni csak akkor lehet, ha értjük a nyelvüket, a gondolkozási mechanizmusukat. Erdélyi szakemberek alapvető problémája, hogy nem csak nem beszélnek jól angolul, de nem ismerik a megfelelő szakszavak mellett az angol gondolkodásmódot sem! Ezt pedig akkor lehet könnyen elsajátítani, ha az előadások egy részét angolul hallgatják. Nem beszélve arról, hogy akkor minden gond nélkül lehet (magyarul vagy románul nem tudó) vendégtanárokat fogadni, ami szintén létkérdés. Persze, ha az oktatás csak angol nyelvű, azt hibának érezzük, ugyanúgy mintha csak román nyelvű: a diákok nem tanulják meg sem románul, sem magyarul a szakkifejezéseket (illetve a gondolkozási módot) és saját országukban kerülnek hátrányos helyzetbe.

7. A felsőfokú oktatás célja a Romániában helytállni tudó erdélyi magyar értelmiségi képzése. Ezért ennek ismernie kell a román szaknyelvet, a román szaktörvénykezést, hogy a román szakemberekkel egyenlő rangú versenytársá válhasson. Aki erre nem képes, inkább kivándorol. Persze, mindig voltak s lesznek erdélyi magyarok, akik kényelmi szempontokból távoznak. De aki vállalja a nagyobb erőfeszítést a helyben maradás érdekében, annak teremtsünk versenyképes feltételeket. Példa: a Babes-Bolyai Tudományegyetem keretében Kolozsváron 1998-ban műemlékvédelmi szakmérnök-képzés indult: 4 szemeszteres, 600 órás posztgraduális szakosító képzés. Románul és magyarul. Menet közben arra kellett rájöttünk, hogy a magyar hallgatók - bár mindegyikük románul végezte a műszaki egyetemet és beszél a román építőipari szaknyelvet - a történeti épületekkel kapcsolatos speciális szakszavakat nem tudják se románul, se magyarul. Azt a csak a történeti épületek összefüggésében használatos 1000-1500 szakkifejezést, ami nélkül viszont nem tudunk versenyben maradni ebben a szakmában. Arra gondoltunk: a tantárgyak egy részét (maximum 25%-át) a következőkben románul adjuk elő. A szaktanárokat, a magyar anyanyelvűeket és a románul tanítókat is, a szakmérnöki tanfolyam magyar vezetősége nevezi ki.

III. Az erdélyi magyar felsőoktatás létformáját kereső gondolatok

8. *hálózatban kell gondolkozni - Erdélyi Magyar Egyetemi hálózatban.* A hálózatba tartozhatnak állami és magánegyetemek, hagyományosabb és modernebb képzésformák egyaránt. A létező kereteket folyamatosan bővíteni és építeni kell ott, ahol erre igény van, és esetleg a helyi hatóságok is besegítenek (megfelelő fizetés, lakás, letelepedéssel járó jogok stb.). Nem vagyunk meggyőződve arról, hogy csak az egyetlen magyar egyetem gondolata az üdvözítő. Nem látjuk, miért ne lehetne több egyeteme az erdélyi magyarságnak? Tudtunkkal, mai európai normák szerint a 1,5-2 milliós erdélyi magyarságnak 45-60 000 egyetemistája lehet, akik nyugodtan tanulhatnak 4-5 egyetemen. Lehet tehát partiumi egyetem is, kolozsvári is, székelyföldi (akár 3) is. Az Erdélyi magyarság szellemi fővárosa ma Kolozsvár! De, hogy ez 20-25 év múlva is így lesz-e, nem biztos, ezért kellene már az elejétől hálózatban gondolkodni. Természetesen, ha a kezdeti vendégtanár megoldásra gondolunk, a partiumi egyetem van előnyösebb helyzetben: könnyebb Szegedről, Debrecenből (vagy akár Budapestről, Pécsről) átjárni tanítania a Partiumba, mint a Székelyföldre.

9. *Az Erdélyi Magyar Egyetemi Hálózat tagja lehet bármely - román állami engedéllyel Erdély területén működő, (sajátos célkitűzéseinek megvalósítása érdekében, saját szellemiségének kialakításáért) autonómiával rendelkező - felsőfokú oktatási - vagy tudományos háttérintézmény, függetlenül attól, hogy rendelkezik vagy sem román állami költségvetési támogatással (tehát állami vagy magánegyetem), melyeknek oktatáspolitikai célkitűzései az erdélyi magyar társadalom érdekeit, jövőjét szolgálják.* Ha az erdélyi magyarság érdekei a többnyelvűséget feltételezik (bizonyos órákat románul vagy valamilyen világnyelven oktatnak - például angolul), akkor fel kell ezt is vállalni. A távoktatásnak szintén meg kell találni a helyét, bár az egyetemi légkör, az egyetemi környezet szükséges kelléke az értelmiségivé válás folyamatának, a távoktatást tehát abszolutizálni nem szabad. Más kérdés, hogy lehetőséget kell teremteni a magyar és a román diákság együttgondolkodására. Ezért nem megoldás, ha egy egyetemen gondolkozunk és azt a székelyföldre telepítjük; a székelyföldi egyetem szükséglet, de nem egyetlen alternatíva!

10. *Az Erdélyi Magyar Egyetemi Hálózatot csak fokozatosan lehet kialakítani, ugyanis szükséges hozzá:*

a) *a diáklétszám növelése:* A ma 15 000-re tehető magyar diákságnak 45-60 000-re kell gyarapodnia; ez mindenekelőtt infrastruktúrát feltételez, amit egyszerre lehetetlenség kialakítani, akkor se, ha feltételezzük, hogy a már tanuló 15 000 diák ott marad, ahol volt - tehát a létező keretben - és csak a különbözetnek kell infrastruktúra. Ha viszont arra gondolunk, hogy részben kivonulunk a mostani keretből - pl. a műszaki egyetemet elhagyják a magyar diákok -, akkor egyértelmű, hogy a kérdést csak fokozatosan lehet megoldani;

b) *a tanárlétszám növelése:* Ha 10-15 diák mellé feltételezzük egy tanárt, akkor az 3-6000 tanárt jelent, a mai néhány százhoz viszonyítva. Ekkora tanári kar előteremtéséhez, megfelelő minőségben, több évtizedre van szükség. Meg merném kockáztatni: a több-kevesebb következetességgel nyolcvan esztendeje sorvasztott erdélyi magyar felsőoktatásnak legalább ugyanennyi időre lenne szüksége a regenerálódásához;

c) *egyetemek telepítése olyan helyekre, ahol nem voltak* (pl. a Székelyföldre). Az értelmiségivé válás körülményeinek, mindenekelőtt szellemiségének kialakítására évtizedekre van szükség. Esetleg tanárokat kell meghívni, akik letelepszenek és hozzájárulnak a szellemiség alakításához. Persze jó kérdés, hányan jönnének ma Európából a Székelyföldre tanítani? Esetleg fiatal székely tanársegédek és néhány idősebb professzor máshonnan, akik talán 3-5 évre hajlandóak leköltözni;

d) *magyarul oktatni olyan szakokon, ahol nem oktattak;* pl. a műszaki vagy agrártudományi egyetemek esetében. Trianon előtt Erdélyben ilyen jellegű képzés nemigen volt, illetve Trianon után szinte csak román nyelven oktattak; az állami egyetemeken pedig pillanatnyilag nagyon kevés magyarul tudó tanszemélyzet van (pl. a kolozsvári Műszaki Egyetem Építész Karán a jelenleg ott tanuló 450-500 diákot közel félszáz tanszemélyzet oktatja, s ebből csupán három főállásban dolgozó és egy betanító magyarul tudó tanár van). Ideiglenesen az anyaországból kell professzorokat importálni és melléjük erdélyi tanársegédeket rendelni. Az önállósodáshoz 15-20 esztendő szükséges. Aki azt hiszi, hogy Erdélyben ezrével található csellengő egyetemi tanár, csak tanszéket kell számukra kreálni, nagyot téved; természetesen biztosan vannak többen az idősebb kutatók közül is, akiket ki lehet professzornak, docensnek nevezni, és akik egy kialakult egyetemi környezetbe tudnának illeszkedni! De nehezebb feladat előtt állnak, ha ezt a szellemiséget nekik kell kreálni.

11. *Fontos a különböző egyetemi formák párhuzamos léte. Több argumentum is felhozható:*

a) Természetesen a különböző alternatívák az *önálló erdélyi állami magyar egyetemek* létfontosságát nem kérdőjelezhetik meg: a romániai magyar adófizető polgárnak ehhez joga van; különösen, hogy különböző európai integrációs fórumokon sok vonatkozásban nem tárgyalnak, csak állami egyetemekkel;

b) A *magánegyetem* - jelen körülmények között - az egyetlen lehetőség az önálló erdélyi magyar egyetem felállítására; különben a *magánegyetem mindig szükséges alternatíva egy kisebbségi csoport számára*, ahova menekülni lehet, ha a "demokratikus" többség (akár időlegesen is) csorbítani akarja jogainkat;

c) Az *állami multikulturális egyetemek* szellemi előkészítői (lehetnek) az önálló erdélyi állami magyar egyetemeknek; pl. tanárokat képeznek akár a magánegyetemek számára is. A kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Európában az egyik legjobban - ha nem éppen a legjobban - jegyzett romániai egyetem: ezt a státust az erdélyi magyarságnak ki nem használni bűn. Másrészt a Babes-Bolyai Tudományegyetem alternatíva, s úgy gondoljuk, mint ilyent, támogatni kell: végső soron minél több egyetemi tanára van az erdélyi magyarságnak, annál gazdagabb.

12. Az *egyetemalapítást párhuzamosan kell kezelni a tudományos háttérintézmény-rendszer kiépítésével*. A háttérintézmény-rendszernek is több lábon kell állnia, az egyetemekhez hasonlóan itt is számolni kell a létező állami központokkal, létre kell hozni az *erdélyi Magyar Tudományos háttérintézmény-hálózatot*, melynek használható tagjai lehetnek az olyan tudományos műhelyek, mint pl. a Transylvania Trust Alapítvány Épített-örökségvédelmi Dokumentációs és Kutatási Központja, mely 1996-tól létezik, és tudományos rangját mindenütt a világon elismerik. A háttérintézmény-hálózat feltérképezéséhez, fejlesztéséhez azonnal hozzá kell kezdeni, elsősorban ott, ahol erre már alap van. Megint csak példaképpen: a Transylvania Trust Alapítvány 20 fős csoportjára ilyen értelemben alapozni lehet, hiszen az épületfelújítás olyan tudományos szintű műhelye van kialakulóban, ami az Erdélyi Magyar Műszaki Egyetem megfelelő szakának, az épületfelújítás számára kiváló háttérintézményé alakítható, különösen, hogy Sepsiszentgyörgyön erős székelyföldi bázissal rendelkezik, és hogy már működtet is a Babes-Bolyai Tudományegyetem keretében kétnyelvű posztgraduális épített-örökségvédelmi képzést.

13. Az *Erdélyi Magyar Egyetemi Hálózatot* professzionális *Megvalósíthatósági Tanulmány* alapján kell létrehozni. A Megvalósíthatósági Tanulmány sokkal körültekintőbb, mint a stratégia. Ha ez utóbbi elveket rögzít - minél általánosabbakat -, annál jobb, a Megvalósíthatósági Tanulmány részletekre kitérően foglalkozik az elvárásokkal és azok realizálásával. A Megvalósíthatósági Tanulmányhoz azonnal hozzá kell fogni, a magyar kormányzati támogatásból annyit fordítani erre, amennyit kell. A feladat olyan méretű, hogy lehetetlen önkéntes munka formájában véghezvinni. Egy fontos részletkérdést is tisztázni kell: magyar állami érdek-e az egyetemalapítás, szabad-e a magyar adófizetők pénzét erdélyi magánegyetemre költeni? (Szerintünk el kellene magyarítani sürgősen és közérthetően: mit nyer a magyar adófizető polgár, ha az erdélyi magyarságnak önálló egyetemi hálózata van.) A Megvalósíthatósági tanulmányt minél szélesebb körben kell elkészíteni és megvitatni: magyarországi és erdélyi közös munkának kell lennie. Lényeges a műszaki értelmiség bevonása: a Sapientia Alapítvány Kuratóriumában nincs műszaki szakember. Véleményünk szerint ez baj, hiszen szerte a világon a tudományegyetemek és a műszaki egyetemek szelleme alapvetően különbözik: az első főleg vizsgál, kutat a második beavatkozik, változtat és erre nevel! Persze nem kell föltétlenül Kuratóriumot változtatni - történeti egyházainknak jogában áll, hogy ne bízzanak a műszaki értelmiségiekben, de kapjon megbízatást egy - műszakiakból is álló - megvalósíthatósági tanulmányt elkészítő csoport, amely szakszerűen - és a műszaki oktatás szempontjait is figyelembe véve - tud lépni.

IV. Következtetések

1. A versenyképesség és az érdekközpontúság elve

Csak versenyképes (erdélyi magyar) szakembereket szabad nevelni a(z erdélyi magyar) felsőfokú oktatási rendszerben is. Ez elsőrendű szempont. Ennek kell alárendelni minden mást.

Saját egyetemre van szüksége az erdélyi magyar közösségnek, mert ez hosszabb távon biztosítja létét. Az Erdélyi magyar felsőoktatási hálózat létrehozásának kérdéskörét az erdélyi magyarság fennmaradásának kontextusában tanácsos vizsgálni. A magyar vezetés garantálja legbiztosabban az erdélyi magyarság érdekeinek szem előtt tartását. Ezek az érdekek az egyetemtelepítésben, a karok, szakok létrehozásában, szakosítási irányok és diáklétszám kialakításában meghatározóak. Állandóan figyelni kell a nemzetiségi komplexus kezelésére.

2. A párhuzamosság elve

Állami és magán, multikulturális és önálló magyar egyetemek párhuzamosan létezhetnek és mindegyiknek megvan a maga létjogosultsága. Az *önálló magyar állami egyetemhez* joga van az adófizető erdélyi magyarságnak, az *önálló (magyar) magánegyetem* mindig szükséges alternatíva egy kisebbségi népcsoport számára, a *multikulturális*

egyetemek pedig a pillanatnyi többségi-kisebbségi konszenzus nyújtotta lehetőség, a távlatokban - ideális tartalommal megtöltve - a jövőt jelenthetik. A többfajta egyetem nem elvetendő, sokszínűbbé teszi az oktatási palettát, növeli a(z) (erdélyi magyar) szellemi központok számát, versenyfeltételeket teremt, és nem utolsósorban *mellérendelt tudományos háttérintézményeket*.

Erdélyi magyar felsőoktatási hálózat létrehozása szükséges. A hálózathoz *oktatási egységek* és *tudományos háttérintézmények* tartoznának; esetleg más-más kötöttségi szinten, de az egységes stratégiai szempontok szerint kapnának helyet benne *mindazon intézmények, amelyeknek szerepük van az erdélyi magyarság felsőfokú oktatásában*. A fent említett oktatási formákon kívül e hálózatba bevonhatók esetleg az Erdélyben működő, Romániában nem akkreditált, magyarországi intézmények kihelyezett részlegei, illetve kapcsolatok építhetők ki többségi vezetőségű intézmények keretében működő karokkal, szakokkal, tanszékekkel. A két utolsó forma esetében az együvé tartozás lehetőségeit esetenként kell megvizsgálni.

3. A fokozatosság, a prioritások és a lehetőségek elve

Az Erdélyi Magyar Felsőoktatási Hálózatot *fokozatosan lehet csak kialakítani*. A fokozatosság nélkülözhetetlen, mert csak így lehet a *diák- és tanárlétszámot növelni, egyetemeket telepíteni* oda, ahol nem volt, illetve *magyarul oktatni olyan szakokon, ahol soha nem oktattak*. Persze az sem elhanyagolható szempont, hogy az oktatás elindításához, fenntartásához sok, nagyon sok pénzre van szükség, és még többre a háttérintézmények kialakításához.

A fokozatosság kötelező volta *prioritásokat feltételez*, melyeket a lehetőségek is szabályoznak. Például *a háttérintézményeket azonnal lehet fejleszteni*, munkahelyeket teremtve elsősorban fiatal potenciális tanársegédek számára. Ezeket az intézményeket az egyetemi káderekézés bölcsőivé lehet tenni, miközben a gazdaság számára dolgoznak, hiszen ezek a háttérintézmények a továbbiakban is elsősorban a piacról élnek. Az is tény, hogy egyre égetőbb szükség van a kutatóbázis fejlesztésére, a kutatóközpontok kiépítésére. Az elitértelmiség Erdélyben maradását az is döntően befolyásolja, hogy helyben kutathat-e az erdélyi gazdaság számára.

4. Az autonómia elve

Az Erdélyi Magyar Felsőoktatási Hálózathoz tartozóak - a törvényt szabta keretek között (akkreditálás) - az önálló döntés jogával élnek. *Az oktatás nyelvének pontosítása is az egyetemi autonómia része legyen*. Az egyetemek szenátusa, esetenként a kari tanácsok, akár a tanszékek vezetősége is dönthessen. Esetleg határozatba lehet foglalni az anyanyelven tartandó órák minimális részarányát (mondjuk 50%), illetve a román vagy az angol nyelven tartandók maximális részarányát (mondjuk 25-25%). *A részletek az egyetemi közösségek (tanárok és diákok) dolga és felelőssége*.

- [Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez](#)
- [Biró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből](#)
- [Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához](#)
- [Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához](#)
- [Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez](#)
- [Mester Béla: Mi\(ke\)t értünk ma az "egyetem" szón?](#)
- [Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Péntek János: Elvek, tervek és realitások](#)
- [Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban](#)
- [Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé](#)
- [Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében](#)
- [Veress Károly: Egy egyetemkonceptió az illúzió és a valóság között](#)
- [Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez](#)
- [Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán](#)
- [Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar](#)

Magánegyetem

- Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai összetevőire
- György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
- Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
- A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
- A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
- A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
- Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
- Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
- Györi Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
- Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
- Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
- Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
- Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
- Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
- A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék